

René BĚLOHRADSKÝ, Hranice desfourských lesů na velkostatku Smržovka, Liberec, vl. nákl. 2021, 128 s. + Katalog, 148 s. ISBN 978-80-270-9918-4.

Název knihy, vlastně publikace rozdělené do dvou svazků, se na první pohled jeví jako vpravdě mikroregionální. Skutečně se jedná o detailní sondu, ovšem zpracovanou způsobem, který můžeme označit za modelový. Propojením všech typů pramenů – písemných, kartografických a ovšem hmotných (hraniční mezníky) se autorovi podařilo rekonstruovat průběh hranic jak „na mapě“, tak i „v terénu“. Pokud bychom se dějinami panství Smržovka zabývali z administrativních či hospodářských hledisek, potom s výsledky rešerší z pramenů písemných a kartografických do značné míry vystačíme, pokud se ovšem zabýváme dějinami krajiny a průběh hranic chápeme jako jeden z reliktních historických krajín, potom se neobejdeme ani bez terénního výzkumu.

Z hlediska geografického je oblast autorova zájmu vymezena obvodem panství Smržovka, a to v jeho rozsahu v 1. polovině 19. století, kdy dochází k prvnímu důkladnému vyměření a mapovému zakreslení lesů v obvodu zboží. Smržovka byla součástí panství Semily, jež jako konfiskát po smrti Albrechta z Valdštejna získal Mikuláš Des Fours (1636); roku 1662 pak Mikulášův syn a jediný dědic, Albrecht Maxmilián, odědil Smržovku od semilského panství (Smržovka napříště byla fideikomisním panstvím spravovaným rohozeckou větví rodu Des Fours, po roce 1831 bylo panství v majetku maloskalské větve rodu Des Fours (Desfours) Walderode; v majetku rodu zůstala do roku 1945). K významnějším lokalitám na nově vymezeném panství Smržovka náležel Tanvald, Lučany nad Nisou, Nová Ves a Janov nad Nisou, zakrátko přibýly obce Jiřetín, Albrechtice a Maxov. Což samo o sobě dokumentuje potenciál dalšího rozvoje, jež Des Fours tomuto nevelkému panství připisoval. Tomu odpovídala i centrální role samotné Smržovky – stala se administrativním centrem, v obci byl vystavěn úřednický dům s kanceláři, hospodářské provozy (přívovar, vinopalna), a roku 1703 dokonce zámeček pro potřeby hraběcí rodiny.

Průběh hranic panství na mapách a v terénu můžeme soustavně sledovat až od 20. let 19. století, ze starší doby jsou k dispozici doklady ve vztahu k některým panstvím, s nimiž Smržovka sousedila, a tedy jen pro určitou část průběhu hranic tohoto panství. V letech 1827–1828 vytvořil lesmistr Anton Klier pracovní mapy jednotlivých revírů (brouillony), velmi podrobné, evidující jednotlivé vymezení body v terénu (číslý), jejich typ (zda šlo o mezník či o rostlý kámen) a vzdálenost od mezníků sousedících. Časově náročná práce mohla zabrat zhruba pět let – tento údaj rámcově odvozuje z datace kamene na rozmezí panství Liberec, Frýdlant a Smržovka

(v Klierově vymezení jednotlivých hraničních bodů na panství Smržovka mu připadlo číslo 920).

Přehled kartografických pramenů zachycujících prostor, vnitřní členění a – v daném kontextu především – dokumentujících průběh hranic(e) panství Smržovka tvoří východisko ke sledování vývoje a jeho časových vrstev; hranice samotná byla stabilní, podstatně ovšem je propojit mezníky nalezené v terénu s jejich zákresem v mapách, a tím mimo jiné přispět i k jejich dataci (konfrontaci čísla na mezníku a v mapě). Tímto způsobem jsou následně pojednány jednotlivé úseky hranic – nalezené mezníky s čísly, které je možné propojit s týmiž čísly v mapách. Na základě map tak vznikla i evidence deperdit – mezníků dosud neznámých, ať již jen neobjevených anebo již ani neexistujících.

Souborně jsou údaje tohoto typu k dispozici v druhé části publikace – katalog je strukturován podle lesních dílů (v souladu s podkladovými mapami), u kamenů, jejichž poloha je známa, jsou uvedeny jejich souřadnice, u ostatních je evidováno pořadové číslo v příslušné mapě a poznámka, že mezník dosud nalezen nebyl (případně pomocné indicie, typu „*mezník dosud nenalezen, patrně zahrnut do břehu*“).

Svého druhu málo obvyklá Bělohradského kniha se vztahuje k běžnému, ale zhusta opomíjenému typu drobných, provedením prostých památek; právě ony ovšem studiu založenému na konfrontaci pramenů písemných a především kartografických se situací v terénu propůjčují autentičnost, „trojrozměrnost“ svědectví o historických kulturních krajinách. Autor spolu se skupinou spolupracovníků průběžně procházejí krajinu, a mezníky, jež se jim podaří zachytit, a není jich právě málo, jak bychom se snad mohli domnívat, pečlivě dokumentují číselně, slovně i fotograficky (včetně evidence tzv. svědků, často v podobě zlomků skla), a poté řádně osazují. Detailní výzkum současně dokumentuje, že průběh hranic nevyznačovaly jen „sériové“ mezníky, ale i výrazné solitérní body, především balvany nezaměnitelné podoby i polohy (příkladem může být Beldův kámen na hranici tří pozemků, s memoriálním nápisem *Frant. Belda 1802*).

To vše, spolu s čtenářsky vděčnými historkami z terénní práce, je náplní publikace, která je na jedné straně dokumentární, a na druhé odráží hlubokou pokoru před svědectvími (zdánlivě) zmizelé minulosti.

Robert Šimůnek